

Nazokat AMIROVA,
 Termiz davlat pedagogika instituti Psixologiya kafedrasida o'qituvchisi
 E-mail: amirovanazokat49@gmail.com
 Tel: (95) 050 87 88

TDPning p.f.n, dotsenti M.A.Norbosheva taqrizi asosida

PEDAGOGIK FAOLIYATDA KASBIY MOTIVLARNI SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK SHART-SHAROITLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada, kadrlarni tayyorlash jarayonidagi soxaning salohiyatli pedagoglarini aniqlash, ularning ruhiy-psixologik jihatlari alohida e'tibor bergan holda ish jarayonlarini kuzatib borish, ular uchun alohida yaratilgan sharoitlarning keng ko'lamda tadqiq etilayotgani, ushbu jarayon ustida olib borilayotgan tadqiqot obyektlari, buning natijasida erishilgan tahlillar to'g'risida, shuningdek, pedagogik faoliyat jarayoni davomida kasbga aloqador motivning psixologik shart-sharoitlari, uning o'rni qay darajadali, jihatlari, kasbiy motivning turlari va ularning psixologik tomondan o'rganilish jarayonlari to'g'risida so'z yuritilgan. Maqola so'ngida mavzuga doir takliflarga alohida e'tibor berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Motiv, kasbiy motiv, pedagog shaxsi, talablar, pedagogik qobiliyatlar psixologiyasi, pedagogning individual faoliyat uslubi, pedagogning o'zini-o'zi boshqarish masalasi.

PSYCHOLOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF PROFESSIONAL MOTIVES IN PEDAGOGICAL ACTIVITY

Annotation

In this article, identifying potential pedagogues of the field in the process of personnel training, monitoring their work processes with special attention to their mental and psychological aspects, the wide application of specially created conditions for them, the objects of research conducted on this process, and the analyzes achieved as a result, as well as the psychological conditions of the motive related to the profession during the process of pedagogical activity, its role, aspects, types of professional motivation and their psychological learning processes are discussed. Special attention is paid to suggestions on the topic at the end of the article.

Key words: Motive, professional motive, pedagogue's personality, requirements, psychology of pedagogical skills, individual activity style of a pedagogue, issue of self-management of a pedagogue.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ МОТИВОВ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В данной статье выявляются потенциальные педагоги отрасли в процессе подготовки кадров, осуществляется мониторинг их трудовых процессов с особым вниманием к их психическим и психологическим аспектам, широкое применение специально созданных для них условий, объектов исследования, проводимых по этому процессу и обсуждаются достигнутые в результате анализы, а также психологические условия мотива, связанного с профессией, в процессе педагогической деятельности, его роль, аспекты, виды профессиональной мотивации и процессы их психологического обучения. Особое внимание уделено предложениям по теме в конце статьи.

Ключевые слова: Мотив, профессиональный мотив, личность педагога, потребности, психология педагогического мастерства, индивидуальный стиль деятельности педагога, проблема самоуправления педагога.

Kirish. Barchamizga ma'lumki, hozirgi zamonda har sohaga yangiliklar kiritilmoqda, soha vakillariga qo'yilayotgan talablar ham kun sayin o'zgarib borishi mumkin, shuning sababida, talablarga mos va xos nomzodlarni tayinlash jarayonida ularning har bir jihatiga alohida e'tibor berish lozim, eng asosiy jihatlaridan ularning ruhiy vaziyati, o'z kasbida qaysidir ma'noda motivatsiya egasi yoki yo'qligini aniqlash jarayoni. Pedagogika psixologiyasida ega bo'lingan motivatsiya tushunchasi soda hisoblanadi, u bir tomondan har qanday motivlarga bog'liqligidir. Psixologiyada motivatsiyaning ikkita asosiy turi mavjud: ichki va tashqi. Ichki motivatsiya shaxsdan kelib chiqadi. Agar pedagog ichki motivatsiyaga ega bo'lsa, shaxsiy qoniqish uchun biror jarayon ishtirokchisi hisoblanadi. Ichki motivatsiyaning yaxshi tomoni bu muammoga yechim topishdir, chunki pedagog urinmasidan oldin buni qiyin deb hisoblaydi. Bundan farqli o'laroq, tashqi motivatsiya mukofot olish yoki muammodan qochish uchun biror faoliyat yurutishdir. Bunday holda, pedagogning xatti-harakati uchun motivatsiya undan tashqaridagi narsadan, masalan, mukofot yoki yaxshi natijadan kelib chiqadi.

Mamlakatimizda pedagoglarga har tomonlama barkamol shaxs ma'naviyatini shakllantirishning asosiy vositasi sifatida qaraladi.

Motivatsiyaning tarkibiy qismlari uchta asosiy komponentni tashkil qiladi, ular quyidagilar:

faollashtirish

qat'iylik

bosim bera olish

Faollashtirish – bu harqanday vaziyatdagi holatda biror faoliyatni boshlash qaroridir.

Qat'iylik – aniq to'siqlar mavjud bo'lgan ham, insonning muayyan oldiga qo'ygan maqsadiga erishish uchun zarur vas hart bo'lgan faoliyatidir.

Bosim bera olish – ya'ni maqsadga erishish yo'lida, inson o'zini o'zi majburlashi, shu maqsadga erishishda sarflaydigan energiya bera olish jarayonidir.

Psixologiyaning har bir yo'nalishida, turli soxa vakillariga atalgan psixologik tushunchalar mavjud bo'lib, ularni ilm-fanga tadqiq etishda hozirda davlatimiz tomonidan chora-tadbirlarni samarali amalga oshirib kelinmoqda[1;4].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. G'oziyev E.G., Xolmuxamedov M., Ibrohimov X. larning "Psixologiya metodologiyasi" kitobi - mazkur darslik umumiy psixologiya faniga bag'ishlangan bo'lib, psixologiyaga kirish, shaxs va uning individual-tipologik xususiyatlari to'g'risidagi materiallarni o'zida mujassamlashtirgan. Darslikning an'anaviylaridan farqi shundaki, unda barcha psixologik kategoriyalar, muammolar yangicha metodologik yondashuv negiziga suyanagan holda talqin qilinadi. Uning birinchi qismida psixologiyaning predmeti, tadqiqot metodlari, prinsiplari, psixikaning evolyutsion taraqqiyoti, faoliyat va onging psixologik taxlili umumlashtirilgan.

Darslikning ikkinchi qismida shaxs to'g'risida tushuncha, uning tuzilmasi, nazariyalari, asosiy metodlari, shaxs ehtiyojlari, motivatsiyasi, qiziqishi, emotsiyasi (hissiyoti), xarakteri, irodasi, qobiliyati, temperamenti, bilish jarayonlari hamda ularning jahon psixologiyasi fanida o'rganilishi masalalari o'z ifodasini topgan. Darslik psixolog mutaxassislarini nazariy va amaliy ma'lumotlar bilan qurollantirish imkoniyatiga ega. Darslik psixolog mutaxassislariga va oliy maktab o'qituvchilariga mo'ljallangan bo'lib, undagi ma'lumotlar kasbiy psixologiyaning eng muhim jihatlari yoritib bergan.[2]

Tadqiqot metodologiyasi. Pedagogik faoliyatdagi tadqiqot jarayonida kasbiy motivlarning barqarorligi katta ahamiyatga ega bo'lib, uning rivojlanishi faoliyat turi bilan bog'liq ko'plab muvaffaqiyatlarni ta'minlashi mumkin. Xizmat faoliyatida motivlarning rolini oshirish, xuddi tashkilotlar singari, ma'lum bir qonunga bo'ysunadi. Insonning qanday maqsadlarni ko'zlashi va qanday vazifalarni hal qilishiga qarab, unda motivatsiya turlarini aniqlash mumkin. Shunday qilib, tashqi ta'sirlar orqali odamni muayyan harakatlarni bajarishga undaydigan kuch ma'lum natijalarga olib keladigan harakatlarni keltirib chiqaradi. Shuning uchun insonni kasbiy faoliyatda harakat qilishga undaydigan motivlarni, shuningdek, bu sabablar qanday paydo bo'lishi mumkinligini aniq bilish muhimdir. Ushbu tushuntirishda motivatsiya savdoga o'xshaydi: "Men sizga kerakli narsani beraman, siz esa menga kerak bo'lgan narsani berasiz". Ikkala tomonning umumiy nuqtai nazari to'g'ri bo'lmasa, motivatsiya jarayoni sodir bo'lmaydi. Bundan tashqari, motivatsiyaning yana bir turi shaxsning o'ziga xos motivatsion strukturasi shakllantirishga qaratilgan. Bu yerda asosiy e'tibor insonning xatti-harakatlari uchun zarur bo'lgan motivlarni rivojlantirish va mustahkamlashga yoki shaxsni samarali boshqarishga to'sqinlik qiladigan motivlarning xatti-harakatlarini cheklashga qaratilgan. Motivatsiyaning bu turi tarbiyaviy xususiyatga ega bo'lib, u faoliyat natijasida olinishi kutilayotgan aniq harakatlar bilan bog'liq bo'lmasligi mumkin. Motiv ko'p harakatlar bilan bog'liq bo'lgani uchun uni amalga oshirish uchun ko'plab bilim va ko'nikmalar talab qilinadi. Uning natijalari birinchi turdagi motivatsiya natijalaridan ancha yuqori bo'lishi mumkin. Pedagogik faoliyatda kasbiy motivlarning barqarorligi muhim ahamiyatga ega, uning rivojlanishi faoliyat turi bilan bog'liq ko'plab muvaffaqiyatlarni ta'minlashi mumkin.

1-rasm. Motivatsion trening jarayoni.

Tadqiqot jarayonida pedagoglar bilan birgalikda turli motivatsion uchrashuvlar(1-rasm) uyushtirish ham, ular uchun juda foydalidir.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot jarayonining natijalari o'qituvchilarni kasbiy faoliyatida rag'batlantirishning turli usullari qo'llaniladi. Eng keng tarqalganlaridan biri bu pul rag'batlantirishdir. Moddiy rag'batlantirishni amalga oshirishda vaziyatni to'g'ri baholash juda muhim, agar inson juda murakkab ehtiyojlari, qiziqishlari va maqsadlariga ega bo'lsa, uning imkoniyatlarini o'z vaqtida baholash kerak. Kasbiy psixologiyada, pedagoglarning hamkorlikda motiv jarayoni(2-rasm) ustida ishlashlari eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Psixologik nuqtai nazardan, motivatsiya motivatsiyadan farq qiladi. Farqi shundaki, motivatsiya motivatsiyani amalga oshirish vositasidir.

2-rasm. O‘zaro hamkorlikda faoliyat yuritish.

Tashkilotda insoniy munosabatlarning rivojlanish darajasi qanchalik yuqori bo‘lsa, odamlarni boshqarish shunchalik oson bo‘ladi[8]. Bu holat rahbar va xodimlar o‘rtasidagi munosabatlar tizimining barqarorligi bilan o‘lchanadi. Motivatsiyaning insonning kasbiy faoliyatiga ta‘siri:

harakatlar;
rejalar;
qat‘iyatlilik;
vijdonlilik;

diqqat sifatлари orqali keng ta‘sir ko‘rsatadi.

Har bir inson bir xil sifatlar orqali berilgan vazifalarni samarali bajara oladi. U osonroq ishlashga moyil bo‘lishi mumkin va ba‘zida qiyin qarorlar qabul qilishi mumkin. Bularning barchasi ishni bajarishda qancha kuch sarflanishiga bog‘liq. Motivatsiya insonning mehnat va ishlab chiqarish majburiyatlarini bajarishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Motivatsiya va mehnatning yakuniy natijasi o‘rtasida to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liqlik yo‘q, chunki xodimning ko‘nikma va qobiliyatlari, vazifalarni to‘g‘ri tushunishi, atrof-muhitning mehnat jarayoniga ta‘siri ham hisobga olinadi.[9]

Xulosa va takliflar. Xulosa o‘rinda shuni ta‘kidlash joizki, motivatsiya inson ehtiyojlari va manfaatları yig‘indisi ekanligi ma‘lum. Bu pedagogni faollikka undaydi. Bu pedagogni harakatga keltiradigan sabablar va ehtiyojlar to‘plami hisoblanadi. Pedagogni tashqi ta‘sir orqali ma‘lum harakatlarni bajarishga undaydigan kuch ma‘lum natijalarga olib keladigan harakatlarni keltirib chiqaradi. Bu borada jahon psixologlari o‘z qarashlari va yondashuvlari nuqtai nazaridan o‘z fikr va mulohazalarini bildirganlar va shuningdek, motiv va motivatsiya dunyo psixologiyasida juda ko‘p o‘rganilgan va talqin qilingan. Motiv psixika orqali namoyon bo‘ladigan qat‘iyatdir va pedagogni kasbiy faoliyatda harakat qilishga undaydigan sabablar va ehtiyojlair ham mavjud. Kasbiy faoliyatda motivatsion sabablarning psixologik jihatlarini, avvalambor, uning yangicha motivga ega ekanligini, o‘z kasbiga qiziqsa, samarali ishlar olib borilishi va yuksak marralar zabt etildi. Shu munosabat bilan jamoada muhit yaxshi bo‘lsa, har tomonlama qo‘llab-quvvatlangan, moddiy rag‘batlantirilsa, bularning barchasi pedagogning kasbiy faoliyatining psixologik sharoitlarini tashkil etadi.

ADABIYOTLAR

1. Psixologiya metodologiyasi - o‘quv qo‘llanma. E.G‘oziyev. T-2013,
2. Psixologiya metodologiyasi. G‘oziyev E.G‘., Xolmuxamedov M., Ibrohimov X. – T.: O‘z MU, 2002.
3. Психология общения. Леонтьев.А.А. 1997 г.
4. “Мотивация поведения и формирование личности”. Асеев.В.Г ., М., “Мысл” 2011 г.
5. Kasbiy psixologiya .Sultonova L.B . 2014 Y
6. Методологические проблемы в психологической науке. Ғозиев.Э.Ғ . Чимкент. 2005 г.
7. Umumiy psixologiya nazariyasi va amaliyoti., Safaev N.S., Mirashirova N.A., Odilova N.G. –T.:2013.
8. Amirova N. THE ATTITUDE TO MOTIVE AND MOTIVATION IN WORLD PSYCHOLOGY //Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL). – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 149-152.
9. 9.Amirova,N.U.(2023).PEDAGOGIK FAOLIYATDA KASBIY MOTIVATSIYANING PSIXOLOGIK SHART-SHAROITLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(1 SPECIAL), 212-215.
10. Amirova,N.(2023). O‘QITUVCHI FAOLIYATIDA MOTIV VA MOTIVATSIYANING AHAMIYATI Журнал Педагогика и психологии в современном образовании , 3 (3), 60-66.
11. M. To‘raxonova .BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING KASBIY O‘ZLIGINI ANGLASHINING PSIXOLOGIK OMILLARI Журнал Педагогика и психологии в современном образовании 3 (3), 54-59 13 2023
12. М Бозорова, М Турахонова, Энигма. РОЛЬ ЭТНОПЕДАГОГИКИ В ПРОЦЕССЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ. 82-86 12 2021.